CZU: 343.54:316.346.2:341.231.14

PARTICULARITĂȚILE HĂRȚUIRII DE NATURĂ SEXUALĂ ȘI A HĂRȚUIRII BAZATE PE SEX

Nadejda LUTENCO[192]

ORCID: 0009-0009-2510-7879

https://doi.org/10.59295/csienu2025.27

Informații despre recenzent:

Valeriu CUȘNIR, profesor universitar, doctor habilitat în drept, membru-corespondent al AȘM, vice-director al ICJPS al USM, cusnirvm@gmail.com .

Rezumat: *Standardele internaționale în domeniul violenței în bază de gen împotriva femeilor prevăd sancționarea hărțuirii bazate pe sex și a hărțuirii de natură sexuală în legislațiile naționale. În prezent, în Republica Moldova este sancționată atât hărțuirea bazată pe sex, cât și hărțuirea de natură sexuală, însă este necesară clarificarea unor aspecte juridico-penale pentru o interpretare corectă a acestor norme, precum și modificarea acestor norme pentru a incrimina toate modalitățile de săvârșire ale acestor fapte prejudiciabile.*

Cuvinte cheie: hărțuire sexuală, discriminare, gen, sex, victimă.

THE SPECIFIC FEATURES OF SEXUAL HARASSMENT AND SEX-BASED HARASSMENT

Abstract: *International standards in the field of gender-based violence against women require the sanctioning of sex-based harassment and sexual harassment in national legislations. Currently, the legislation of the Republic of Moldova sanctions both sex-based harassment and sexual harassment; however, it is necessary to clarify certain legal aspects for a correct interpretation of these norms, as well as to amend these norms to criminalize all forms of perpetration of such harmful acts.*

Keywords: sexual harassment, discrimination, gender, sex, victim.

Violența sexuală împotriva femeilor reprezintă o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului. Aceasta se manifestă prin diverse forme de agresiune sexuală cum ar fi violul, acțiunile cu caracter sexual neconsimțite sau hărțuirea sexuală, și vizează controlul și supunerea victimei. Hărțuirea sexuală, deși mai puțin invazivă din punct de vedere fizic decât violul, reprezintă o formă de abuz care afectează considerabil demnitatea

192 doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM

și libertatea personală, având un efect profund și de durată asupra vieții victimei. Hărțuirea sexuală este o formă de violență împotriva femeilor și reprezintă discriminare în bază de gen, pentru că afectează disproporționat femeile [7].

Hărțuirea sexuală poate implica atât comportamente de natură sexuală, cât și comportamente legate de sexul victimei. Comportamentele de natură sexuală se referă la utilizarea unui limbaj sexual, acțiuni sau imagini care fac referire la activități sexuale. În schimb, comportamentele bazate pe sex nu au un caracter sexual, dar pot provoca umilință sau intimidare prin referiri la sexul victimei.

Conform recomandărilor ONU cu privire la elaborarea legislației privind violența împotriva femeilor, legile referitoare la hărțuirea sexuală trebuie să abordeze mai multe aspecte esențiale, inclusiv incriminarea acesteia și recunoașterea ei ca formă de discriminare și încălcare a drepturilor femeilor, cu impact asupra sănătății și siguranței acestora [15]. De asemenea, legislația trebuie să reglementeze hărțuirea sexuală în diverse contexte de manifestare a puterii, să asigure accesul victimelor la remedii eficiente și să prevadă măsuri de prevenire și combatere în toate domeniile, de la educație și muncă până la servicii publice și activități sportive [15].

În legislația Republicii Moldova, hărțuirea de natură sexuală este reglementată prin art. 173 din Codul Penal [1], iar prin art. 70^2 din Codul Contravențional se incriminează hărțuirea, inclusiv cea bazată pe sex [2]. De asemenea, art. 78^2 din Codul Contravențional prevede contravenția referitoare la actele de persecuție, care reprezintă o formă de hărțuire ce afectează în mod frecvent victimele de sex feminin.

Hărțuirea de natură sexuală reprezintă un comportament nedorit de natură sexuală care creează un mediu ostil, umilitor sau intimidant pentru victimă. Aceasta poate include comentarii sexuale, gesturi, atingeri necorespunzătoare, propuneri sexuale, glume de natură sexuală, sau orice alt comportament de natură sexuală care afectează demnitatea și drepturile unei persoane, dar care nu reprezintă viol sau acțiuni cu caracter sexual neconsimțite.

Hărțuirea de natură sexuală poate fi coercitivă (*quid pro quo)* sau necoercitivă. Hărțuirea sexuală *quid pro quo* presupune două situații: prima, în care oferirea unor beneficii, cum ar fi, spre exemplu, beneficiile personale în relațiile de muncă, este condiționată de acordarea unor favoruri sexuale, și a doua, în care refuzul acordării unor astfel de favoruri sexuale poate

duce la pierderea unor beneficii la locul de muncă. Astfel, hărțuirea *quid pro quo* se caracterizează prin faptul că persoana hărțuită este supusă unor presiuni, fie prin promisiuni de avantaje, fie prin amenințări cu penalizări, în schimbul acordării sau respectiv în cazul refuzului unor favoruri de natură sexuală. Hărțuirea sexuală *quid pro quo* are loc cel mai des în context profesional sau în mediile academice. Astfel, autoarea C. MacKinone în lucrarea sa „*Hărțuirea sexuală a femeilor care muncesc*" afirmă că „*puterea economică pentru hărțuirea sexuală (la locul de muncă) este ca și forța fizică pentru viol*" [12, p.65], iar autoarea R. Tong în „*Femeile, sexul și legea*" completează că „*puterea intelectuală este pentru hărțuirea sexuală în universitate (în mediul academic) ca și puterea economică pentru hărțuirea sexuală la locul de muncă sau ca și forța fizică pentru viol*" [14, p. 87]. Hărțuirea sexuală necoercitivă este cea care nu este condiționată, aceasta se referă la comportamente de natură sexuală care nu implică o condiționare directă cu pierderea unor beneficii sau penalizări.

Hărțuirea sexuală poate apărea în relații de subordonare, în care victima este subordonată agresorului fie în relații de serviciu, de familie, academice, sau în alte contexte. În același timp, hărțuirea sexuală poate apărea și în relații în care victima este într-o poziție de autoritate față de agresor, precum și într-un cadru orizontal, între persoane aflate pe același nivel ierarhic, cum ar fi colegii de muncă, de studii sau de activități recreative. În aceste cazuri, deși nu există o relație de subordonare a victimei față de agresor, comportamentele hărțuitoare generează acel mediu ostil, umilitor și discriminatoriu pentru victimă.

Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice, ratificată de Republica Moldova, definește hărțuirea de natură sexuală după cum urmează: „*Părţile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că orice formă de conduită verbală, nonverbală sau fizică de natură sexuală, cu scopul sau cu efectul violării demnităţii unei persoane, în special atunci când se crează un mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau jignitor, este supus unei sancţiuni penale sau altei sancţiuni legale*" [7].

Legiuitorul nostru, la art. 173 Cod Penal a ales să criminalizeze doar pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual și în anumite condiții după cum urmează: „*pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual prin comportamentul fizic, verbal sau nonverbal, dacă prin aceasta se creează o atmosferă neplăcută, ostilă,*

degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare pentru victimă, săvârșită profitând de starea de dependență a victimei sau prin amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor cu caracter sexual neconsimțite" [1].

Obiectul juridic complex al acestei infracțiuni, așa cum ne explică autorul V. Stati, este format din obiectul juridic principal care constă în relaţiile sociale cu privire la inviolabilitatea sexuală a persoanei și obiectul juridic secundar reprezentat de relaţiile sociale cu privire la integritatea psihică și fizică a persoanei [5].

Latura obiectivă a acestei infracțiuni este realizată prin acțiunea de pretindere a unui act sexual sau a unei acțiuni cu caracter sexual. Acțiunea de „*pretindere*" este explicată în Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova „*Cu privire la aplicarea legislaţiei referitoare la răspunderea penală pentru infracţiunile de corupţie*" drept o "*cerere, solicitare insistentă ori o pretenţie vizînd obiectul remunerării ilicite, care se poate manifesta verbal, în scris sau în formă concludentă, fiind inteligibilă pentru cel căruia i se adresează, indiferent dacă a fost satisfăcută sau nu"* [3]. Infracțiunile de corupție nu implică, în mod normal, acte de natură sexuală, cu excepția situației reglementate de aceeași hotărâre a Plenului Curții Supreme de Justiție, care precizează că, în cazul în care un corupt solicită servicii sexuale prin amenințare sau constrângere, iar acestea constituie contraprestația pentru comportamentul său, faptele trebuie calificate conform articolului 324 alin. (2) lit. c) Cod Penal, fără a se aplica art. 173 Cod Penal, întrucât în acest caz este vorba despre concurența dintre o normă generală și una specială [3].

Definițiile actului sexual și a acțiunilor cu caracter sexual sunt clarificate în art. 132^2 Cod Penal. Astfel, actul sexual reprezintă: „*acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect*", iar acțiunile cu caracter sexual: "*orice alte modalități de obținere a unei satisfacții sexuale decât cele indicate la alin. (1), precum și alte acțiuni decât cele care intră sub incidența art. 173 și 287 din prezentul cod sau a art. 354 din Codul contravențional*" [1].

Mai mult, conform art. 40 al *Convenției Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice* comportamentul fizic, verbal sau nonverbal prin care, în contextul legislației moldovenești, are loc pretinderea, trebuie să fie nedorit și de natură sexuală pentru a corespunde conceptului de hărțuire sexuală recunoscut

în dreptul internațional. În cazul infracțiunii reglementate la art. 173 Cod Penal, natura sexuală a comportamentului este reflectată prin referirea la actul sexual și la acțiunile cu caracter sexual, iar caracterul nedorit este derivat din acțiunea adiacentă la acțiunea principală de pretindere și anume: „*profitând de starea de dependență a victimei sau prin amenințare*", care denotă absența consimțământului victimei.

În contextul infracțiunii de hărțuire sexuală, este esențială o clarificare adecvată a termenului „*stare de dependență*", pentru a acoperi toate situațiile relaționale în care hărțuirea sexuală poate apărea și în care se generează o astfel de stare de dependență. Cu referință la utilizarea acestei sintagme în contextul art. 173 Cod Penal, Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova despre practica judiciară în cauzele din categoria infracţiunilor privind viaţa sexuală nr.17 din 07.11.2005 explică următoarele : "*Prin stare de dependenţă se are în vedere situaţia specială în care se află victima faţă de făptuitor, în cadrul unui raport de subordonare (pe verticală sau pe orizontală), care rezultă din relaţii de serviciu, materiale sau de altă natură*" [4]. Considerăm că această interpretare a stării de dependență este confuză și trebuie revăzută, pentru că raporturile pe orizontală nu pot crea o stare de dependență, întrucât relațiile de acest tip sunt egale sau nu implică o ierarhie. De asemenea, hărțuirea sexuală poate apărea și în relațiile verticale de autoritate, unde victima este persoana aflată pe poziție de autoritate, iar făptuitorul pe poziție de subordonat. În acest caz, victima nu este într-o relație de dependență față de făptuitor, însă hărțuirea sexuală a femeilor în astfel de situații este foarte frecventă.

Chiar și atunci când femeile ocupă poziții de conducere, bărbații refuză adesea să recunoască autoritatea acestora, perpetuând prejudecăți de gen. De asemenea, femeile aflate în funcții de decizie se confruntă frecvent cu hărțuirea sexuală din partea subordonaților sau colegilor, ceea ce evidențiază rezistența față de schimbările structurale ale raporturilor de putere tradiționale. Potrivit cercetării realizate de H. McLaughlin, C. Uggen și A. Blackstone, bărbații hărțuiesc sexual femeile în poziții de autoritate din dorința de a exercita control și dominație, mai degrabă decât din motivații sexuale [13]. Studiul a relevat că 58% dintre femeile din funcții de decizie, care lucrează în medii predominant masculine, și 42% dintre cele care activează într-un mediu predominant feminin, au raportat hărțuirea sexuală din partea bărbaților, comparativ cu 32% dintre femei care au fost hărțuite de bărbați aflați în poziții de autoritate la locul de muncă [13, p.16]. Mai

mult, un studiu privind violența împotriva femeilor în UE arată că femeile din funcții de conducere sunt expuse riscului de hărțuire sexuală, cu 75% dintre acestea raportând experiențe de hărțuire în viața lor și una din patru confruntându-se cu aceasta în ultimele 12 luni înainte de realizarea studiului [8]. În contextul mediului academic, un alt studiu arată că aproximativ una din patru profesoare au raportat hărțuire sexuală în mediul universitar, incluzând comportamente de la remarci sexiste la agresiuni sexuale, provenind de la superiori, colegi și studenți [10, p.18].

Prin urmare, în prezent art. 173 Cod Penal nu oferă protecție victimelor-femei, care sunt în poziții de autoritate față de făptuitori, pentru că ele nu sunt într-un raport de subordonare care creează o stare de dependență față de acesta. Considerăm, că acest fapt reprezintă o lacună legislativă, în special, în lumina datelor prezentate mai sus, care reflectă o prevalență înaltă a hărțuirii sexuale a femeilor în poziție de autoritate.

De asemenea, în legătură cu latura obiectivă a infracțiunii de hărțuire sexuală prevăzută la art. 173 din Codul Penal, considerăm esențial să se discute și dimensiunea digitală a acesteia.

Conform unui sondaj global aproximativ 50% dintre femeile care au raportat că au fost supuse hărțuirii sexuale au fost victime ale acesteia prin intermediul tehnologiilor informaționale și comunicațiilor electronice, prin mesaje, imagini sau videoclipuri sexuale nesolicitate, sau prin comentarii cu tentă sexuală primite pe rețelele sociale, aplicațiile de mesagerie și alte platforme digitale [11].

Având în vedere importanța și creșterea semnificativă a violenței digitale împotriva femeilor, prima recomandare emisă în 2022 de *Grupul de Experți în domeniul violenței împotriva femeilor și violenței domestice (GREVIO)* s-a concentrat anume pe acest aspect. GREVIO are rolul de a oferi recomandări pentru îmbunătățirea implementării *Convenției Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice*, clarificând prevederile acesteia pentru a asigura o aplicare corespunzătoare și uniforme a acestei convenții. Prin urmare, GREVIO a explicat că „*în procesele de elaborare legislativă dezbaterile despre tehnologia informațională și comunicații electronice, dreptul de participare, drepturi de acces și siguranța în utilizarea tehnologiilor informaționale și în mediul online sunt adesea lipsite de narativul referitor la violența în bază de gen împotriva femeilor – în pofida prevalenței sale înalte. În mod similar, măsurile legislative naționale la violența în bază de gen împotriva*

femeilor rar includ dimensiunea digitală a acestei violențe. Acest aspect este și mai pronunțat în contextul răspunsului la violența domestică" [9].

În plus, Republica Moldova a aderat și la *Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea cibernetică (Convenția de la Budapesta)*, astfel atât angajamentele impuse de *Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice*, care necesită adoptarea de măsuri legislative pentru prevenirea tuturor formelor de violență împotriva femeilor și violență domestică, cât și cele stipulate în *Convenția de la Budapesta*, ce obligă criminalizarea tuturor formelor de violență cibernetică, sunt obligatorii pentru țara noastră.

În acest context, pentru a ne alinia la tendința globală de criminalizare specifică a formelor digitale de manifestare a violenței împotriva femeilor, considerăm necesară includerea la art. 173 Cod Penal și modalitatea de săvârșire a infracțiunii inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaţionale sau comunicaţiilor electronice.

Cu referire la hărțuirea bazată pe sex, Codul Contravențional al Republicii Moldova prevede la art. 78^2 *Actele de persecuție*, definind această formă de hărțuire după cum urmează: "*persecutarea în mod repetat a unei persoane căreia i s-a cauzat o stare de anxietate, frică pentru siguranţa proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-şi modifice conduita de viaţă*".

În același timp art. 34 al *Convenției Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice* nu condiționează persecutarea repetată de necesitatea victimei de a-si modifica conduita de viață. Unica condiție enunțată în art. 34 al acestei convenții, care definește actele de persecuție, este ca în urma comportamentului incriminat victima trebuie să se teamă pentru siguranța sa.

În plus, mai multe state UE, cum ar fi Italia, Slovacia sau Republica Cehă, prevăd în legislația lor penală actele de persecuție și deși prevăd schimbarea modului de viață a victimei ca și una din consecințele persecutării repetate, nu consideră acest aspect ca și condiție obligatorie pentru a încadra fapta drept acte de persecuție.

Așadar, pentru a alinia această contravenție la standardele internaționale și a urma tendința unor state UE în acest sens, considerăm că este necesară excluderea din textul art. 78^2 Actele de persecuție Cod Contravențional a sintagmei *„fiind constrânsă să-şi modifice conduita de viaţă".*

Raportul explicativ la *Convenția Consiliului Europei pentru preveni-*

rea și combaterea violenței împotriva femeii și violenței domestice clarifică că actele de persecuție includ comportamente repetate de urmărire, comunicare nedorită sau informarea victimei că este urmărită, utilizând inclusiv tehnologii moderne de comunicare și identități false online [6, p.32]. Astfel, este necesară criminalizarea specifică a dimensiunii digitale a acestei contravenții prin indicarea în textul contravenției că aceasta poate fi săvârșită prin intermediul tehnologiilor informaționale și comunicațiile electronice.

Până în 2023, Codul Contravențional al Republicii Moldova nu includea o contravenție specifică pentru hărțuire, cu excepția art. 78^2 *Actele de persecuție,* care reglementează o formă specifică de hărțuire așa cum am explicat mai sus. Recent, însă, legiuitorul nostru a introdus în Codul Contravențional art. 70^2, definind hărțuirea după cum urmează: "*manifestarea unui comportament fizic, verbal, nonverbal sau a altor acțiuni care conduc la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor de rasă, culoare, origine națională, etnică și socială, statut social, cetățenie, limbă, religie sau convingeri, vârstă, sex, identitate de gen, statut matrimonial, orientare sexuală, dizabilitate, stare de sănătate, statut HIV, opinie, apartenență politică, avere, naștere sau orice alt criteriu*" [2]. Printre caracteristicile protejate se află și „*sexul*", astfel prin această normă este incriminată hărțuirea bazată pe sex, care spre deosebire de hărțuirea sexuală nu este de natură sexuală, dar este direcționată împotriva unei persoane din cauza sexului acesteia. Scopul sau efectul hărțuirii bazate pe sex este de a afecta demnitatea persoanei vizate, de a-i crea un sentiment de insecuritate și de a-i submina statutul și rolul în context social, familial, academic sau profesional.

Deși salutăm incriminarea hărțuirii bazate pe sex, prin care legiuitorul recunoaște gravitatea și impactul unui astfel de comportament prejudiciabil, considerăm că dată fiind frecvența săvârșirii acestei contravenții, precum și recomandările GREVIO în acest sens, este necesară incriminarea specifică a săvârșirii acestei contravenții prin intermediul tehnologiilor informaționale și comunicațiilor electronice.

Referințe bibliografice:

1. Codul Contravențional al Republicii Moldova/ Legea Republicii Moldova nr. 208 din 17 noiembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 441-451
2. Codul Penal al Republicii Moldova / Legea Republicii Moldova nr. 985-XV din 18

aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție, nr.11 din 22.12.2014
4. Hotărîrea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova despre practica judiciară în cauzele din categoria infracţiunilor privind viaţa sexuală nr.17 din 07.11.2005 Modificată de: Hotărîrea Plenului CSJ a RM nr.22 din 25.06.2018
5. **STATI V**. Hărțuirea sexuală, actul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani și nu numai: o abordare din perspectiva Legii nr. 316/2022, În: *Juridice Moldova*, 2023
6. Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, CETS No. 210, Strasbourg, 2011
7. **Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence.** Adopted by the Council of Europe in Istanbul on May 11, 2011, and entered into force on August 1, 2014
8. European Union Agency for Fundamental Rights *Report on Violence Against Women in the EU,* 2020 [accesat: 06.02.2025] Disponibil: https://fra.europa.eu/en/publication/2020/violence-against-women-eu
9. GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women, 2021
10. GRAUERHOLZ E., Sexual Harassment in the Workplace: Perspectives, Frontiers, and Response Strategies, Southern Illinois University- Carbondale USA, 1996
11. International Telecommunication Union (ITU). *Thematic Report on ICTs and Gender Equality: A Decade of Impact.* [accesat: 13.12.2024] Disponibil: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications.aspx 97
12. MACKINNON C. A. Sexual harassment of working women, New Haven Yale University Press, 1979
13. MCLAUGHLIN H., UGGEN C., BLACKSTONE A. Sexual Harassment, Workplace Authority, and the Paradox of Power, In: *American Sociological Review*, p.16 – p. 45, 2012
14. TONG R**.** *Women, Sex, and the Law.* Rowman & Allanheld, Rowman & Littlefield, 1984
15. UN Women. *Handbook for Legislation on Violence against Women.* United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, 2012 [accesat: 06.02.2025]. Disponibil: https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2012/12/handbook-for-legislation-on-violence-against-women 69

Date despre autor:

LUTENCO Nadejda, licențiat și master în drept, Universitatea „Petre Andrei", Iasi; Coordonator de programe la Soros Foundation, UNWomen, United Nations Development Programme – UNDP. Angajată la United Nations, Kiev, Ukraine. Doctorandă în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM.